

Eucharistická úcta na kresťanskom Východe (Druhá časť)

Lucia Laudoniu

12. septembra 2024 ✝ Cirkev

predchádzajúca časť:

[Eucharistická úcta na kresťanskom Východe \(Prvá časť\)](#)

***

Objavovať významy slov a frazém, ktoré v latinčine nie sú súčasťou hlavnej, aktívnej slovnej zásoby, je malým sviatkom. So slovom *medulla* sa až tak často nestretnete, pravda, pokiaľ nie ste lekári. S medom a s piesňou o Medulienke to naozaj nemá nič spoločné. *Medulla* pomenúva kostnú dreň (a v závislosti od kontextu aj miechu či jadro). Bohaté významové spektrum tohto termínu dokáže milo prevkapiť.

„*Quae mihi sunt inclusa medullis,*“ píše Cicero v listoch Atticovi. Anglický prekladateľ sa s textom dostupným na platforme Perseus.tufts.edu popasoval takto: „*That in my heart of hearts is fixed.*“ V srdci srdc? Príbeh slova *medulla* sa tým nekončí.

Medulla cordis (alebo *ventris*) označuje tú najvnútornejšiu časť ľudského bytia. Dno srdca. Komôrku, do ktorej (do)vidí len Boh. V klasickej aj postklasickej literatúre je doložený aj tvar *medulla verborum* – podstata, hĺbka slov.

Latinskí autori používali femininum *medulla* tiež v prenesenom, figuratívnom význame. Je to akási „dreň“ veci. Kvintesencia. *Medulla rerum*. Niečo, čo preniká až do morku kosti.

Premýšľajúc nad tajomstvom Eucharistie, vynorilo sa mi v hlave práve toto slovo – *medulla fidei*. Eucharistia je životodarná miecha (v lekárskej terminológii *medulla spinalis*), ktorá spája „dno“ našej duše (*medulla cordis*) s Pánom. Pokiaľ aplikujeme termín *medulla* na sakramentálnu teológiu, budeme schopní hovoriť o podstate, mieche, dreni viery.

Alegória svätého prijímania očami a štetcom gréckeho ikonopisca Konstantina Kontarinisa.

Zdroj: commons.wikimedia.org

V predchádzajúcej časti sme spoznali eucharistický zázrak, ktorý sa stal v tridsiatych rokoch minulého storočia v pravoslávnom monastieri Sihăstria v Rumunsku. V tejto časti článku si predstavíme ďalšie eucharistické fenomény z pravoslávneho prostredia a porovnáme ich s tými katolíckymi.

Duchovná pečať vernosti

„Život bez svätých tajomstiev sa podobá prežívaniu ťažkej choroby bez liekov.“ – Týmito slovami víta návštevníkov stránka Rumunského orthodoxného arcibiskupstva v Taliansku, venovaná nadprirodzeným javom spojeným s Eucharistiou. Autor článku na citovanom webe Sväté prijímanie – zázraky našich dní (*Sfânta Împărtășanie – minuni ale zilelor noastre*) otec Nicolae Budui sa v texte opiera prevažne o grécke zdroje: <https://episcopia-italiei.ro/mps/2021/05/sfanta-impartasanie-minuni-ale-zilelor-noastre/>

O akých „svätých tajomstvách“ sa zmieňuje otec Budui? Preklad „sväté sviatosti“ (sviatostné znaky) bude západnému čitateľovi bližší. Tajomstvo (v gréčtine *μυστήριον*) je byzantský *terminus technicus*, ktorý zodpovedá slovenskému „sviatosť“, ale nie je doslovným prekladom latinského *sacramentum*.

Latinský termín *sacramentum* zdôrazňuje adhérenciu (prilnutie) k posvätnej pravde ako dôležitý prejav synergie (spolupôsobenia) božského a ľudského prvku v sakramentálnom živote Cirkvi (*sacramentum* – v starom Ríme duchovná pečať vernosti, verejná vojenská prísaha, tiež depozit v súdnych sporoch, chrániaci sporiace sa strany ako záruka spravodlivého procesu). Viera je živá reťaz vernosti, ktorou nás pravda pripútala k sebe samej.

Grécky pojem *μυστήριον* implikuje vnútorný, mystický rozmer sviatosti ako aktu *ex disciplina arcani*. Eucharistia tak predstavuje dokonalé zjednotenie latinskej a gréckej etymológie slova sviatosť (*sacramentum* – bohoľudská manifestácia viery a vernosti *ad extra*, *μυστήριον* – tajomné pôsobenie Božej milosti a sily *ad intra*).

Strešný štít a svätá myseľ

Podme sa na chvíľu zahrať so slovami. Segmentovaním latinského *sacramentum* dostaneme *sacra* a *mentum*. *Sacra* je feminínna forma známeho adjektíva *sacer*, teda posväť(e)ný, svätý. *Mentum* nie je len známa sufixálna morféma, existuje aj samostatne v podobe neutra *mentum* s významom brada, ochlpenie na tvári... Sme v slepej myšlienkovvej uličke?

Nuž, slávny teoretik architektúry Vitruvius používal slovo *mentum* v zmysle ozdobnej vyčnievajúcej rímsy, ktorá pomáha odvádzať dažďovú vodu zo striech:

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0059%3Aentry%3Dmentum1>

Nezabúdajme, že štíty antických chrámov mali trojuholníkový tvar a stredovek videl v trojuholníku symbol Najsvätejšej Trojice.

Gramatici, pozor! *Mentum* je neutrum a potrebuje sa „chytiť za ruku“ s adjektívom v tvare neutra, správny tvar je preto *sacrum mentum*. Takže, čo znamená *mentum sacrum*? Posvätný štít (ako súčasť stavby budov, pokiaľ vychádzame z Vitruviovej lexiky). Každé *sacramentum* (teraz vo význame sviatosť) je Božím stavebným materiálom *ad Ecclesiam aedificandam*. Eucharistia je akoby ochranným štítom, strechou Cirkvi, zastrešujúcou všetky ostatné sviatosti i naše bytie.

Obrazy z prostredia architektúry nie sú ranokresťanskému a patristickému mysleniu neznáme, o veži a kameňoch v duchovnom zmysle sa zmieňuje napríklad Hermas v apokryfnom Pastierovi (*Pastor Hermae*).

Pri hre so slovami ešte zostaneme: *sacramentum* môže niekomu pripomínať *sacram mentem* (nominatív *sacra mens*, absolútny ablatív *sacra mente*). Vidieť v sviatostiach pôsobenie Svätej Božej

Mysle (*Mens sacra Dei*) je veľmi inšpirujúce. *Sacra Mens* (Svätá Mysel) prebýva v Kristovi. A Eucharistia, to je *solus Christus*.

Ustanovenie Sviatosti oltárnej. Stredoveká freska z Macedónska.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Božie „analgetikum“

Východné kresťanstvo pozná ešte jeden významný rozmer eucharistickej obety – uzdravenie integrálneho človeka. Vnímanie sviatostí ako liečebných prostriedkov je v súlade s jazykovým designátom latinského *salus*, ktoré je možné interpretovať ako stav dobrého zdravia (*salubritas*), spásu, blaho, prosperitu a dokonca aj bezpečnosť, viď.

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059:entry=salus>

Alchymisti márne hľadali všeliek (*panacea*) v prírode. Alchymia podľahla pokušeniu „ezoterizácie“ stvorenia, čím sa prehrešila voči prvému prikázaniu. Boh nám však dáva nebeský všeliek – Eucharistiu, ktorá hojí nadprirodzenú bolesť spôsobenú hriechom.

Interocepcia (vnútorné vnímanie) daru Eucharistie ako Lieku liekov sa vinie celou byzantskou teológiou. Uzdravujúca moc Kristovho Tela a Krvi je neoddeliteľnou súčasťou pravoslávneho pohľadu na eucharistické zázraky. Ako pripomína otec Nicolae Budui, hriešny život (kto z nás ho nemá hriešny?) je ontologickou chorobou. Sviatosti (*primo in loco*, Sviatosť oltárna) sú liekmi, ktoré liečia našu dušu – a vďaka tomu aj celý náš život. Prírodné chemické lieky pôsobia v prvom rade na telo a na somatizáciu psychických procesov, sviatosti však prenikajú až na „dno“ duše. *Usque ad medullam*.

Západná tradícia hľadá v eucharistických fenoménoch príležitosť na adoráciu, ďakovanie a oslavu. Východné kresťanstvo však cíti, že Boh posiela zázrak, aby vyliečil a upokojil ľudské vnútro, zranené slabosťami a vášňami.

Ako uvidíme ďalej, eucharistické zázraky sú v prostredí byzantskej spirituality nevysloviteľne krásnym prostriedkom, ktorým Boh človeka vychováva, napomína, utešuje ho a lieči jeho pochybnosti vo viere.

Mních, ktorý udrel diabla

Na multilingválnom pravoslávnom portáli Pemptousia.ro si môžeme prečítať príbeh zo života starca (duchovne skúseného mnícha, novogréčtina používa termín *γέροντας*) Augustína zo Svätej hory Athos (žil v rokoch 1882–1965), zdroj: <https://www.pemptousia.ro/2014/01/pacatul-parintelui-augustin-cel-care-l-a-batut-pe-diavol/>

Raz sa tomuto cnostnému a pokornému mníchovi zjavil démon v podobe strašného psa. Z papule mu šlahali ohnivé plamene. Nechýbalo veľa a starcovi by možno ublížil. Starec Augustín mal však južanský temperament a „horúcu hlavu“. Nestratil duchaprítomnosť a psa udrel so slovami: „Ty diabolský podvodník, prečo týraš Božie stvorenia?“ Zjavenie potom zmizlo.

Dobrosrdečnému mníchovi prišlo ľúto, že dal diablovi facku. Len čo sa rozvidnelo, vybral sa za svojim spovedníkom. Kráčal pešo hodinu a pol, len aby sa mohol vyspovedať zo svojho „hriechu“. Kňaz bol veľmi chápatív. Neuložil mníchovi žiadne zadostučinenie a povedal mu, že na druhý deň môže ísť na sväté prijímanie. Mních Augustín sa veľmi zaradoval a modlil sa celú noc.

Spasiteľ slúži svätú liturgiu.

Zdroj: Ted / flickr.com

„Keď mi kňaz, ktorý v ten deň slúžil Božiu liturgiu, priložil k ústam lyžičku (v byzantskom obrade sa Eucharistia rozdáva pomocou špeciálnej lyžice, rumunský originál používa pojem *lingurița* z latinského *lingula* – jazýček, lyžička, pozn. naša), uvidel som sväté prijímanie v podobe tela a krvi (v pôvodnom texte sa nachádza výraz *carne*, ktorý sa dá preložiť aj ako mäso, pozn. naša). Zaplavila ma obrovská radosť. Z očí mi tiekli slzy a moja tvár žiarila ako plameň,“ spomína starec Augustín.

Mních z Athosu viac necítil, tomisticky povedané, akcidenty chleba a vína, ale uvidel priamo telo a krv. Prípadné obvinenia z kanibalizmu (také časté u pohanských odporcov prvých kresťanov) tu nie sú na mieste, pretože Eucharistia predstavuje vzkriesené, oslávené, a predsa reálne Telo Krista (*corpus gloriosum*), ktoré v sebe integruje aj nadprirodzené a duchovné vlastnosti, napríklad neporušiteľnosť (*in corruptibilitas*).

Z kontextu ďalej vyplýva, že tento eucharistický zázrak bol osobným darom útechy pre starca Augustína, keďže ten predtým podľahol škrupulozite a ľutoval, že udrel démonické zviera. Príbeh naznačuje, že nehrešíme, ak vyjadríme svoj odpor a hnev voči diablovej. Aj láska potrebuje hranice a najrafinovanejšia forma nenávisťi je tá, ktorá si berie masku lásky. Máme milovať hriešnika a nenávidieť hriech.

Dieťa na oltári

Kniha Zázraky a odhalenia počas svätej liturgie (*Minuni și descoperiri din timpul Sfintei Liturghii*, Galați: Editura Egumenița, 2000) prináša niekoľko zaujímavých správ o nadprirodzených udalostiach spojených so slávením nekrvavej Obety.

Patrí k nim aj videnie svätého Jakuba. Postbyzantský mučeník zo 16. storočia Jakub Nový (rum. *Iacob cel Nou*) raz povedal svojmu žiakovi Marciánovi, že keď slúžil svätú proskomídiu (neverejný obrad prípravy eucharistickej matérie, viac o proskomídiu nájdete tu: http://www.zoe.sk/?lit_proskomidia), uvidel v oltárnej časti chrámu štyri anjelské bytosti, každú na jednej svetovej strane.

Počas konania veľkého vchodu (rum. *intrarea mare*, slávnostné prenášanie ešte nepremených Darov zo žertveníka na oltár – prestol), keď liturgiu slúžil svätý Jakub, sa chrám naplnil nebeským svetlom. Prestol (oltárny stôl) žiaril a obďaleč stáli anjeli, ktorí sa chveli od bázne a neodvážili sa priblížiť k oltáru.

Na základe podobných fenoménov sa na Balkáne sformovala (mylná) ľudová predstava, že chlieb a víno sú konsekrované už počas procesie veľkého vchodu, teda ešte pred vlastným eucharistickým kánonom. Pravoslávna cirkev však túto nesprávnu, ľudovú interpretáciu nepodporovala, ani ju oficiálne nedogmatizovala.

Pán Ježiš v kalichu. Výjav z Bohostánku v gréckokatolíckom chráme v obci Bukovce (pútnické miesto Buková Hôrka).

Zdroj: Misko3 / commons.wikimedia.org

Zo života spomínaného svätca, umučeného Turkami, je známe, že počas bohoslužieb pri čítaní Evanjelia vychádzal z jeho úst ohnivý plameň. Keď nastal čas anafory (*ἀναφορά*, byzantský pendant rímskeho omšového kánonu) s konsekračnými slovami, kňaz uzrel na oltári malé Jezuliatko. Na konci liturgie opäť zbadal Božie Dieťa, ako sa vznáša k Nebu v sprievode anjelov.

Transsubstanciácia verzus prefácia

Skúsenosť Jakuba Nového nie je v dejinách byzantskej spirituality ojedinelá. O prípadoch zjavení Dieťaťa Ježiša počas aktu konsekrácie chleba a vína sa zmieňuje aj ruský pravoslávny teológ v exile Sergej Bulgakov. Jeho spis o Najsvätejšej sviatosti oltárnej vyšiel v Rumunsku pod názvom Eucharistická dogma (*Dogma euharistică*, București: Editura Paideia, 2000).

Spoločným znakom mnohých východných eucharistických zázrakov je práve metafyzická prítomnosť Dieťaťa Ježiša v kalichu alebo na disku (*δίσκος*, liturgická obetná miska blízka západnej paténe). Je zaujímavé, že videnia dospelého Spasiteľa sú v eucharistickom kontexte oveľa menej frekventované. Zjavenia malého Krista na oltári pravdepodobne prispeli k šíreniu a oblúbe ikon Pána Ježiša v kalichu, o ich pôvode a eucharistickom význame bude reč neskôr.

Bulgakov, ovplyvnený ruskou averziou voči Západu, kritizuje latinský termín *tran(s)substantiatio*. Rumunskí pravoslávni teológovia často nahrádzajú tento pojem vlastným ekvivalentom *prefacere*. Ten má rovnako latinský pôvod, kresťan západného obradu si spomenie napríklad na omšovú prefáciu (lat. *praefatio*).

Rumunský termín *prefacere* úzko súvisí s ľudovým latinským *praefacere*, ako aj so spisovným *praeficere*, ktoré okrem iného znamená ustanoviť ako autoritu (odtiaľ pochádza aj slovenský latinizmus prefekt), viď. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059:entry=praeficio>

Orthodoxná cirkev románskeho Balkánu sa vysporiadala so scholastickým učením o Eucharistii tak, že jeden latinský termín (*transubstantiatio*) nahradila iným latinizmom (*praeficere*), ktorý tomistickú náuku vo svojej podstate neneguje, ale naopak, dáva jej ďalší rozmer. Rumunský termín nás učí, že Kristus je náš najvyšší *praefectus*, prefekt, veliteľ, ktorému sa klania Nebo i zem. Človek žasne, keď tento nebeský Prefekt zostupuje na oltár v podobe bezbranného Dieťaťa.

V pokračovaní článku budeme uvažovať o význame ďalších zázračných eucharistických fenoménov v byzantskom svete a spoznáme názory metropolitu Petra Mohylu na tieto a podobné zjavenia.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/eucharisticka-ucta-na-krestanskom-vychode-druha-cast/>